

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bestuurskundige Berichten november 2024

Riet, B. van de; Beckmann, B.; Geuze, L.; Luijben, S.; Gözübüyük, T.; Hartog, D.; ... ; Bakker, D.

Citation

Riet, B. van de, Beckmann, B., Geuze, L., Luijben, S., Gözübüyük, T., Hartog, D., ... Bakker, D. (Eds.). (2024). Bestuurskundige Berichten november 2024. *Bestuurskundige Berichten*, 39(2), 1-23. doi:

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC 4.0 license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4256363>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bestuurskundige Berichten

In deze editie:

40 jaar Bestuurskunde aan
Universiteit Leiden!

Onorthodoxe oplossingen
voor het klimaatprobleem

Een blik op de
Franse verkiezingen

En nog veel meer

Voorwoord

Waarde lezer,

Het is mij wederom -en ook voor de laatste keer- een genoegen om u de nieuwste editie van Bestuurskundige Berichten te presenteren. En dit in een bijzonder jaar, zowel de studie Bestuurskunde als de B.I.L. bestaan dit jaar 40 jaar en dat zal grootst gevierd worden. Hiervoor wens ik dan ook mijn opvolger Daan heel veel plezier en succes. Op het 40 jaar bestaan van Bestuurskunde zal in dit blad ook kort gereflecteerd worden. Daarnaast zal de nieuwe Commissaris Onderwijs Daan Bakker zijn debuut maken in dit blad, met een stuk over het huidige medialandschap in Nederland.

Bestuurskunde bestaat 40 jaar, en dat betekent ook dat in de afgelopen decennia Bestuurskundige Berichten zich steeds opnieuw heeft ontwikkeld, en dat blijven we doen! Zo bestaat het voorblad voor het eerst uit een afbeelding gegenereerd door AI, en zal Tamer bijvoorbeeld ingaan op alternatieve maatregelen voor de klimaatcrisis. Verder blikt Daan Hin nog terug op de afgelopen Franse verkiezingen en het nieuwe Nederlandse kabinet, en zal de commissie uiteraard weer allemaal een bestuurskundige vraag beantwoorden.

Kortom, weer genoeg te lezen, een scala aan artikelen, thema's, en analyses. Ik wil nog een keer het moment gebruiken om mijn commissie heel erg te bedanken voor hun inzet afgelopen jaar. Zonder commissie en schrijvers immers geen blad. En wat is het toch een prachtig blad met een mooie toekomst. Hopelijk lees ik over 40 jaar nog steeds nieuwe edities met immer relevante artikelen.

En aan u rest mij niets anders dan u heel veel leesplezier te wensen!

(oud) Commissaris Onderwijs,
Bente van de Riet

Inhoudsopgave

04 Élections de l'Assemblée
Nationale
Daan Hartog

10 40 jaar Bestuurskunde aan
Universiteit Leiden
Bente van de Riet

14 Onorthodoxe oplossingen
voor het klimaatprobleem
Tamer Gözübüyük

19 De BB-redactie antwoordt

20 De media, de NOS en het
fenomeen van het neutrale
nieuwsmedium
Daan Bakker

Colofon

Bestuurskundige Berichten
ISSB: 0920-5772
39^e jaargang, nummer 2

Een uitgave van de Bestuurskundige Interfacultaire
Vereniging Leiden
Verschijnt tweemaal per jaar

Redactieadres
B.I.L. t.a.v. redactie BB
Turfmarkt 99
2511DC, Den Haag

Hoofdredactie: Bente van de Riet

Eindredactie: Babette Beckmann

Redactie: Tamer Gözübüyük, Daan Hartog, Jelle
Roks, Zosja van Rooijen, Sam Luijben, Luuk Geuze

Externe bijdragers aan dit nummer: Daan Bakker

Lay-out: Jelle Roks en Zosja van Rooijen

Waar redacteuren op persoonlijke titel hun mening
geven, is deze niet noodzakelijkswijs die van de
hele redactie.

Élections de l'Assemblée Nationale

Daan Hartog

10 juni 2024, na de verkiezingen voor het Europees Parlement, gingen in de wandelgangen al snel geluiden van een spontaan georganiseerde persconferentie, de president van de Franse Republiek moest binnen enkele minuten het land te woord staan. Het politieke landschap was nog niet tot rust gekomen, en moest zich al schrap zetten voor een volgende grote beweging, aldus luidt het verhaal verteld door EU Confidential (2024). Deze politieke onrust bleek terecht, met de aankondiging van president Emmanuel Macron die het parlement heeft ontbonden en een nieuwe parlementaire verkiezing aankondigde. In de persconferentie kwam naar buiten dat de heer Macron een beroep ging doen op Artikel 12 van de Franse grondwet onder de 5e Republiek. Het recht van de President om, met instemming van de Minister President, het parlement te ontbinden, zo stond de 'Assemblée Nationale' voor een verkiezing die in één maand tot een conclusie moest komen. De uitslag van deze verkiezingen bepaalt een nieuwe zetelverdeling in de 'assemblée nationale', de functie van Président ligt bij deze verkiezingen dan ook niet op de lijn. De keuze voor een nieuwe verkiezing afkomstig van de heer

Macron bleek, uit eigen woorden, een noodzakelijke beweging te zijn. De heer Macron en zijn partij hadden geconstateerd dat een grootse beweging naar rechts bij de Europese verkiezingen blijk gaf aan een duidelijk geluid voor verandering, en riep de Franse inwoner op een verstandige keuzes te maken voor deze verkiezing, aldus Macron in zijn toespraak (2024). In deze toespraak en latere mediamomenten laat de heer Macron ook blijken dat hij met deze verkiezingen tevens het doel heeft te vragen aan de stemgerechtigde zich te keren van beide 'extreem' links in het blok Nouveau Front Populaire en 'extreem' rechts in Rassemblement National van Le Pen (DW Nieuws, 2024). Met het uiteen vallen van de coalitie, is de partij van Emmanuel Macron al even verantwoordelijk voor een minderheidskabinet. Sommige analisten schrijven deze verkiezingen dan ook aan als een kans voor de heer Macron om van deze ongunstige positie te groeien naar een gewenst meerderheidskabinet. Zo heeft het kabinet van en de president zelf weer het mandaat (e.g. Aljazeera, 2024; CBC News, 2024; VRT Nieuws, 2024). Dit artikel geeft inzicht in de werking van het Franse verkiezingsstelsel, de politieke lijnen in het spel, en de complexiteit achter deze verkiezingen en is hierin dienend als observatie.

Hoe werken de verkiezingen?

Frankrijk bestaat uit 577 kiesdistricten, elk district heeft een eigen verkiezing en benoemt via deze hun eigen kandidaat. Deze verkiezingen bedragen 2 rondes. De eerste kan gewonnen worden door een meerderheid te behalen voor een enkele kandidaat. De tweede ronde kan een kandidaat verkozen worden door het grootste aandeel stemmen binnen te halen. Ter voorbereiding van de eerste rondes zien we vaak grote campagnes op nationaal niveau, waar plannen van partijen gepresenteerd worden en premier kandidaten bekendgemaakt worden.

De tweede ronde begint met onderhandelen waar vaak de kandidaten van de nummer 2 en nummer 3 onderhandelen over het terugtrekken van kandidaten om zo hun zetels te waarborgen of een andere kandidaat buiten het parlement te houden. Hier kan men dan ook onderhandeling en strategie vinden. Ook kan de partij een extra beroep doen op de opkomst van kiezers als de resultaten niet in lijn liggen met de gewenste resultaten. Alle kiesdistricten staan gelijk aan een zetel in het parlement. In aanloop naar de verkiezingen zien de inwoners 4 coalities gevormd worden, bestaande uit de nu 28 verschillende partijen. Deze coalities gaan gezamenlijk de verkiezingen in met een groot partijplan. Dit zorgt ervoor dat een parlement met veel kleine partijen alsnog zichzelf kan verenigen en vereenvoudigen tot een zo goed als 4 partijen parlement. Met daarin de Linkse coalitie, midden met Ensemble van Macron, de Republikeinen, en het Rechtse blok van Rassemblement National van de Le Pen familie.

Politieke partijen

Voor de afgelopen verkiezingen worden 3 politieke coalities veel in de schijnwerpers gezet, met deze reden belichten wij deze drie coalities. Renaissance van de coalitie Ensemble (EN), met Gabriel Attal; Rassemblement national (RN), met Jordan Bardella; en de linkse coalitie Nouveau Front Populaire (NFP). De verkiezingen lopen uit tot een grote driestrijd van deze genoemde partijen, met in de peilingen na de eerste ronde een duidelijke koploper. Rassemblement National stond vooraan met 33 procent, gevolgd door NFP met 28 % met als hekkensluiter Ensemble 20% (Politico, 2024; France24, 2024).

Rassemblement National

Rassemblement National heeft een voor Nederland niet onbekend standpunt als boegbeeld, een harde aanpak op migratie. Zo heeft de partij gekozen om een wet voor te stellen die een einde moet maken aan het automatisch verkrijgen van de Franse nationaliteit bij geboorte. Het verkrijgen van de Franse nationaliteit komt dan gepaard met enkele eisen zoals het wonen in Frankrijk op je 18e en minimaal 5 jaar wonen in Frankrijk op deze dag. Ook wil de partij een stop zetten op het recht van nareizen op familie bij de migratiestromen.

Ook wil het de medische zorg beperken van niet gedocumenteerde migranten in Frankrijk, en alle vrijstellingen waar men beroep op kan doen bij uitzetting afschaffen. De partij zegt bij nadruk het Franse volk te willen beschermen en helpen in tijden van grote migratie. Op gebied van veiligheid heeft de partij ook de enkele standpunten gedeeld, waaronder de wens om families van jongeren die meerder maal een misdaad begaan zijn tekorten in sociale voorzieningen. Jongeren vanaf 16 jaar moeten volgens Rassemblement National dan ook veroordeeld worden als volwassen inwoners van de staat. De politie krijgt een automatische vrijstelling van zelfverdediging, bij het inzetten van hun (gewelds)middelen, en mogen mensen met een dubbele nationaliteit geen ambt bekleden van belang voor de veiligheid. Op het gebied van Internationale betrekkingen heeft de partij het doel besproken de EU bijdragen met 3 biljoen te willen verlagen. De partij heeft beloofd Oekraïne te blijven steunen, maar heeft aangegeven dat de bijdragen verwacht lager gaat worden dan de huidige stand van zaken. De partij wenst ook te onderhandelen met de EU over het beperken van het vrije verkeer tot Europese staatsburgers. Ook heeft de partij beloofd op sociaal domein de pensioenleeftijd te verlagen naar 62, en mensen die vanaf 20 jaar oud onafgebroken werken zelfs 60. De partij heeft ook op agrarische grond enkele voorstellen liggen. Zo wil de partij dat de Horeca in Frankrijk een normering van 80% aan moet houden voor de producten die zij verkopen deze 80% moet uit Frankrijk afkomstig zijn, en wil de partij investeren in lonende prijzen voor boeren werkzaamheden en producten (e.g. The Telegraph, 2024; Rassemblement Nationale, 2024). In het verleden heeft de partij zich ook uitgesproken tegen migratie, en met een groot belang bij een onbetwiste stabiele nationale veiligheid. Zo heeft Le Pen in 2022 ook geopperd een referendum te willen houden over het herintreden van de doodstraf (The Telegraph, 2022; Irish Independent, 2022). “De plicht tot bescherming, de behoefte aan bescherming (Rassemblement Nationale, 2024).”

In de media heeft de partij van Le Pen al jaren een doelstelling om na te streven, na het vertrek van de heer Le Pen -de vader van Marine Le Pen- begon de partij aan een vernieuwing van diens imago. Voor het aantreden van Marine Le Pen lag de partij in de handen van haar vader onder de naam Front National, waar het een coalitie van diverse rechtse partijen was. Front National was altijd partij voor een confronterende mening, het uiten van racistische standpunten en het delen van “schofferende opmerkingen” aldus de NOS (2017), al dan niet te hoeven spreken over het wijzen naar de politieke partij voor het uiten van fascistische ideologieën. In de handen van Marine Le Pen kreeg het imago een facelift, zij heeft zichzelf ingezet voor het vertalen van de ideologieën en verzachten van deze passend op de huidige samenleving. Zo nu ook haar keuze voor de heer Bardella. Jordan Bardella is enkele jaren terug verbonden geraakt aan een nichtje van Le Pen, en heeft via deze weg een plek gekregen in de familie Le Pen. Bardella zou uit een arme wijk komen met veel mensen met een migratieachtergrond, en hij vertelt over hoe hij zich onveilig voelde in zijn jeugd. Dit is natuurlijk een handig narratief: Een man van lage afkomst die zijn weg omhoog vecht met obstakels vanuit migratie. Uit dit verhaal is de positie van privilege waaruit zijn familie komt weggelaten, aldus de korte documentaire van de NOS op 3 (2024).

Ensemble

Op zorg wil Ensemble dat ieder Frans persoon binnen 30 minuten een dokter kan bereiken, dat wil deze waarborgen door meer dokters op te leiden. De numerus fixus wordt van de opleidingen gehaald, wat het zorgpersoneel in spé volgens verwachting verdubbelt. Dit moet het mogelijk maken meer dan 20 miljoen extra zorgafspraken te kunnen maken per jaar. Ensemble wil tevens investeren in een zorgverzekering van €1,00 per dag waarmee meer gepensioneerden, studenten en werkenden aan een verzekering kunnen komen. Tevens wil Ensemble zowel op sociaal als op medisch vlak meer middelen en tijd besteden aan de zorg voor vrouwen. De partij wil meer middelen geven aan vrouwspecifieke zorg, en aan de sociale contexten rond deze. De partij

French Pres. (2024). Emmanuel Macron. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Emmanuel-Macron#/media/1/2098145/224106>

wenst ook te investeren in de woningmarkt. Volgens de partij kunnen veel te weinig jonge werkende Fransen aan een woning komen, de partij wenst dan ook te investeren in een huursubsidie, er komt ook een fonds die meer dan 300.000 extra woningen moet renoveren, en jongeren krijgen een vrijstelling op overdrachtsbelasting bij het aankopen van een woning tot €250.000. Volgens de plannen van Ensemble willen RN en NFP meer belasting heffen op arbeid en dit willen zij blokkeren, de partij wil meer ruimte creëren voor de werkende inwoner van het land, de partij wil dan ook investeren in het creëren van meer banen in de industrie, en een verwelkomend investeringsklimaat. Er volgt ook een plan voor een vrijstelling van erfbelasting op bedragen tot de €150.000 per kind of €100.000 euro per kleinkind. Ensemble heeft ook enkele pijlers voor de Republiek, voornamelijk daarin een duidelijke scheiding van religie en de staat, waaronder openbare diensten zoals educatie. De partij wenst ook te staan tegen extremisme, en zoekt naar manieren om gelijkheid aan beide kanten van de discussie op te zoeken. Zo ook het voorstel om het ‘minderheidsexcuss’ te herzien zodat jongeren van deze doelgroepen minder vaak herhaaldelijk een strafbaar feit begaan, maar investeren ook in de re-integratie van deze doelgroepen na het plegen van een strafbaar feit. Op energie en duurzaamheid wil de partij investeren in maar liefst 14 nieuwe kerncentrales, dit om onafhankelijk te worden en blijven van externe energiebronnen. De partij wil ook nog verdere stappen ondernemen in het verder terugdringen van plastic verbruik.

In de media zet de heer Emmanuel Macron zijn coalitie neer als de enige redelijke optie, hij waarschuwt alle Franse inwoners zich te verzetten tegen het extremisme door op hem te stemmen. Zowel extreem links als extreem rechts krijgt afstand van de heer Macron. Hij wenst zo beroep te doen op stabiliteit en gezond verstand van de mensen. In Frankrijk heerst echter een cultuur van afzet tegen wie dan ook de heersende macht is op dat punt en voorspelt al snel dat men zich af gaat zetten tegen de coalitie van de huidige president. Macron is zelfs in het nieuws gekomen met een waarschuwing naar het land, een overwinning van de linkse of rechtse coalitie zou leiden tot civiele onrust, protesten en zelfs een burgeroorlog, zo zijn uitspraak in de podcast *Generation do it Yourself* (2024) waarop basis van natuurlijk veel verslaggeving tot stand kwam (e.g. Barron's, 2024; CNA, 2024; NBC News, 2024; NBC News, 2024; Politico, 2024).

Nouveau Front Populaire

NFP is een coalitie van vele linkse partijen, die samen een beweging willen vormen tegen het 'extreme' linkse en het vallende midden. De groep heeft ook meerdermaal tijdens de verkiezingen mensen opgeroepen te protesteren tegen de opmars van RN stemmers (Euronews, 2024; Politico, 2024). Zelfs onze Nederlandse PvdA heeft zich uitgesproken in ondersteuning van deze NFP, "het linkse Nouveau Front Populaire kan extreemrechts nog steeds dwarsbomen" (PvdA, 2024). De partij heeft een sociaal democratisch programma, met een aantal ook in Nederland bekende speerpunten. De partij wil ook het voorstel over de pensioenleeftijd van Macron intrekken, zodat deze op 62 blijft in plaats van 64, de partij heeft zelf de ambitie om deze te verlagen tot 60 jaar. Ook het verhogen van het minimumloon, en de vergoeding voor stagiairs, de NFP wenst ook de belasting te herzien en een zwaarder stelsel voor de hogere inkomens en vermogens op te leggen. Voor de volkshuisvesting wil deze coalitie zich inzetten voor het vergroten van het aandeel sociale huurwoningen, en noodhuisvesting voor dakloze, zo vraagt NFP om een vergroting van 200.000 sociale huurwoningen

per jaar. Op onderwijs wil de coalitie NFP zich hardmaken voor vrij onderwijs, emancipatie en veel gezonde beweging, zo ook door het verhogen van subsidie in de sport. De coalitie wenst ook de klasgrootte te verlagen naar 19 studenten, en wil goedkope schoolmaaltijden aanbieden. Veiligheid krijgt van het NFP vorm door de term 'sociale rust'. De coalitie wil dit waarborgen door te investeren in vrijwilligerswerk en meer lokale politie. Deze politie krijgt ook een verbod op het handhaven met een 'Lanceur de Balles de Défense', dit is een geweer welke ballen afschiet, en wordt vaker ingezet bij handhaving tijdens protesten en andere omstandigheden waar een veiligheidsrisico aanwezig kan zijn (NOS, 2019). De coalitie wenst op internationale podia te investeren in een diplomatieke positie die de voortgang van de staat bevordert, denk hierbij aan pijlers als milieu, en dieren, of gezondheidszorg en demilitarisering, maar ook een vooruitstrevende houding op feminisme en internationale ontwikkeling. De partij zet zich ook in ter ondersteuning van Oekraïne, vanuit een belang voor de rechtstaat en het veiligstellen van kerncentrales in internationale context. Deze coalitie heeft lang geen kandidaat geprofileerd op het hoofdpodium, menig debatten hebben plaatsgevonden zonder vertegenwoordiging van de NFP.

NFP heeft een sterke start gemaakt met het vormen van een gezamenlijk linkse coalitie, dit was voor een periode dan ook de kop op menig artikel, zo ook de NPR (2024) en BBC (2024), welke allen verslag konden leggen van een coalitie die zich ging inzetten tegen het beleid van Macron en de ambitie van Le Pen. Tevens heeft de partij ook opgeroepen te protesteren tegen de overwinning van RN in de eerste ronde van 30 juni.

**NOUVEAU
FRONT
POPULAIRE**

Élections

De verkiezingen in Frankrijk zijn opgebouwd in twee fases, en uit 755 kiesdistricten. De 755 districten zijn verdeeld over Frankrijk, met maar liefst 18 in Parijs, 27 in koloniën en 11 voor buitenlandse stemmers met de Franse nationaliteit. Deze districten verkiezen allen één zetel, zo komt het huis op 755 zetels uit. Voor het winnen van een district moet een kandidaat meer dan 50% van de stemmen bemachtigen. Dit betekent dan ook dat er geen landelijke kandidaten zijn, enkel regionale kandidaten. Mocht een persoon geen meerderheid kunnen behalen in hun kiesdistrict volgt een tweede ronde, waar vaak ook onderling een onderhandeling plaatsvindt tussen partijen voor het waarborgen van een meerderheid. Zo ook deze verkiezingen waar zowel NFP als Ensemble diverse mensen hebben opgeroepen zich terug te trekken, om te waarborgen dat Rassemblement National geen grote overwinning kan bemachtigen (e.g. BBC, 2024; Euronews, 2024; Le Monde, 2024). Aan de kant van Rassemblement National, dat sinds de verkiezingen voor het Europees Parlement goed scoort in de peilingen, wordt de focus volledig gelegd op het behalen van een mogelijke overwinning. Bardella verklaarde dat hij alleen zou willen regeren met een meerderheidskabinet en openstaat voor samenwerking met Les Républicains om zo meer zetels en steun te vergaren. (e.g. Guardian News, 2024, France24, 2024).

Peilingen 30 juni 2024

In de aanloop van de verkiezingen had de zittende macht te kampen met een lastig pakket, bestaande uit een duidelijke winst voor RN bij de Europese verkiezingen, waar de partij 30 zetels won. Op de golf van dit verlies van invloed besloot de President een nieuwe verkiezing aan te kondigen. Deze golf was al direct gereflecteerd in de peilingen en nu ook de exitpolls van 30 juni 2024. Zo al de eerder genoemde 33% voor RN geschat door Politico (2024) na de stemming, of de poll van Ipsos France (2024) voor de verkiezing, waar deze 175-205 zetels aanschreef tot RN en diens partners. Vele redacties, journalisten en onderzoeksbureaus deelden deze consensus. De partij van Le Pen en Bardella, RN,

AP Photo. (2024). Jordan Bardella. Euronews. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/06/28/who-is-jordan-bardella-the-28-year-old-far-right-french-politician>

zou het voortouw hebben in de verkiezingen. Allen bedeeden de partij een aandeel rond de 33% toe (e.g. Aljazeera, 2024; CNBC, 2024; Deadline, 2024; France24, 2024). De opkomst is geland op 65.8%

Peilingen 7 juli 2024

Om 17.00 bleek volgens de NOS (2024) al 60% te hebben gestemd, wat al hoog bleek te zijn voor dit tijdstip. De totale opkomst is geland op 67,1% (Ipsos France, 2024). De opkomst was echter niet veel hoger dan de 1e ronde, zo ook de NOS (2024) die signaleert op 30 juni om 17.00 59% te kunnen meten. De gelijke aanwezigheid laat in de resultaten ruimte voor mogelijke redenering in een wisseling van de soort kiezer die is komen stemmen of het terugtrekken van kandidaten door NFP en Ensemble. Als eerste item bij de NOS-uitzending voor het 8 uur journaal werd de exitpoll van de Franse verkiezingen gepresenteerd. Op deze bleek de partij met de meeste kiesdistricten de linkse coalitie, NFP te zijn (172-192). Gevolgd door Ensemble (150-170) op nummer 2 met de Rassemblement National (132-152) als laatste in de peilingen (e.g. Euronews, 2024; NOS, 2024; Indipendent, 2024; Ipsos, 2024; The Guardian, 2024). Deze verkiezingsuitslag kwam onverwacht door de hoeken van de politieke wind in Frankrijk en vroeg dan ook om de nodige emotie en ophef, zo zette de staat al bij voorbaat 30.000 extra politie-eenheden in, waarvan 5.000 in Parijs. Door de stad waren ramen dichtgemaakt en lag het openbaar vervoer vanaf 20.00 stil, aldus de verslaggeving van de NOS (2024).

Résultats

Na de verkiezingen in Frankrijk kunnen we terugblikken op een periode van politieke spanning. Rassemblement National begon sterk na de Europese verkiezingen, maar Macron reageerde onvoorspelbaar door het parlement te ontbinden. Uiteindelijk won het Nouveau Front Populaire, ondanks weinig media-aandacht en zonder duidelijke leidersfiguren. Het benoemen van een nieuwe premier verliep moeizaam: Macron erkende aanvankelijk geen NFP-kandidaten en zijn voorstellen werden door het parlement afgewezen (TLDR News, 2024; France 24, 2024). Na maanden onderhandelen stelde hij uiteindelijk Michel Barnier voor, bekend van de Brexit-onderhandelingen, wat Macron rust gaf door zijn pro-EU-profiel (Telegraaf, 2024)l.

Literatuur

Acast. (z.d.). *Marine Le Pen's National Rally verkiezingsplannen* [Podcast]. Geraadpleegd van <https://shows.acast.com/61a657e-c79ae560013721d13/666b2e79899a1b0012db5b48>

Al Jazeera. (2024, 30 juni). *Liveblog: French parliamentary election 2024 – Voters pick MPs in test for Macron*. Geraadpleegd van <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2024/6/30/french-parliamentary-election-2024-live-voters-pick-mps-in-test-for-macron>

Al Jazeera. (2024, 9 juni). *France's Macron calls for snap elections after far-right surge in EU vote*. Geraadpleegd van <https://www.aljazeera.com/news/2024/6/9/frances-macron-calls-for-snap-elections-after-far-right-surge-in-eu-vote>

Barron's. (2024). *Macron under fire over France civil war warning*. Geraadpleegd van <https://www.barrons.com/news/macron-under-fire-over-france-civil-war-warning-4929e58a>

BBC News. (2024). *French elections: Thousands gather in Paris to protest far-right surge*. Geraadpleegd van <https://www.bbc.com/news/articles/c6ppjvq5jv1o>

CNBC. (2024). *French exit polls point to surprising outcome in first round of election*. Geraadpleegd van <https://www.cnbc.com/2024/06/30/french-exit-polls-point-to-xxx-in-first-round-of-election.html>

Euronews. (2024, 4 juli). *French elections: Thousands gather in Paris to protest far-right surge*. Geraadpleegd van <https://www.euronews.com/my-europe/2024/07/04/french-elections-thousands-gather-in-paris-to-protest-far-right-surge>

France24. (2024, 3 juli). *How France's far-right National Rally plans to secure its absolute majority in parliament*. Geraadpleegd van <https://www.france24.com/en/france/20240703-how-france-s-far-right-national-rally-plans-to-secure-its-absolute-majority-in-parliament>

Ipsos. (2024). *Législatives 2024: Retour sur le premier tour*. Geraadpleegd van <https://www.ipsos.com/fr-fr/legislatives-2024/legislatives-2024-retour-sur-le-premier-tour>

Ipsos. (2024). *Législatives 2024: Second tour en direct*. Geraadpleegd van <https://www.ipsos.com/fr-fr/legislatives-2024/second-tour-le-direct>

Le Monde. (2024, 3 juli). *French elections: What the 221 candidate withdrawals tell us about the shape of the second round*. Geraadpleegd van https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2024/07/03/french-electionund_6676539_5.html

Reuters (2024). *Supporters of French far-left opposition party La France Insoumise*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/view-left-wing-new-popular-front-coalition-leads-french-election-polls-show-2024-07-07/>

LinkedIn. (2024). *Adresse aux Français* [Video]. Geraadpleegd van https://www.linkedin.com/posts/emmanuelmacron_adresse-aux-fran%25C3%25A7ais-activity-7205644746906578944-rsTr

NOS. (2017, 6 mei). *Het Front National: Van de marge naar het centrum*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2169947-het-front-national-van-de-marge-naar-het-centrum>

NOS. (2024, 30 juni). *Exitpoll: Links blok wint verrassend bij Franse parlementsverkiezingen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2527902-exitpoll-links-blok-wint-verrassend-franse-parlementsverkiezingen>

NOS. (2024, 30 juni). *Tussentijdse opkomst bij Franse verkiezingen hoogste in tientallen jaren*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2527851-tussentijdse-opkomst-bij-franse-verkiezingen-hoogste-in-tientallen-jaren>

NPR. (2024, 29 juni). *Ahead of parliamentary elections, the French left unites against the right*. Geraadpleegd van <https://www.npr.org/2024/06/29/nx-s1-5021778/ahead-of-parliamentary-elections-the-french-left-unites-against-the-right>

Politico. (2024). *Europe poll of polls: France*. Geraadpleegd van <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/france/>

PVDA. (2024). *Het linkse 'Nouveau Front Populaire' kan extreemrechts nog steeds dwarsbomen*. Geraadpleegd van <https://www.pvda.be/nieuws/het-linkse-nouveau-front-populaire-kan-extreemrechts-nog-steeds-dwarsbomen>

Rassemblement National. (2024). *Programme 2024–2026*. Geraadpleegd van <https://rassemblementnational.fr/documents/202406-programme.pdf>

Telegraaf. (2024). *Macron benoemt oud-Brexitonderhandelaar Michel Barnier tot nieuwe Franse premier*. Geraadpleegd van <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1247510817/macron-benoemt-oud-brexitonderhandelaar-michel-barnier-tot-nieuwe-franse-premier>

Telegraph. (2022, 14 april). *Marine Le Pen would hold referendum reinstating death penalty*. Geraadpleegd van <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/04/14/marine-le-pen-would-hold-referendum-reinstating-death-penalty/>

Telegraph. (2024, 30 juni). *Marine Le Pen's National Rally election plans on immigration*. Geraadpleegd van <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/06/30/marine-le-pen-national-rally-election-plans-immigration/>

YouTube. (z.d.). *Macron speech after far-right election results* [Video]. Geraadpleegd van <https://youtu.be/riwz5A1j94c>

YouTube. (z.d.). *National Rally's campaign strategy for parliamentary majority* [Video]. Geraadpleegd van <https://youtu.be/Yan07KpNAv4>

40 jaar Bestuurskunde aan Universiteit Leiden

Een korte terugblik

Dit jaar bestaat het Instituut Bestuurskunde aan Universiteit Leiden 40 jaar. Dit jaar wordt daarom uitgebreid stilgestaan bij het ontstaan, de ontwikkeling en toekomst van de studie. Ter gelegenheid van dit jubileum zal in dit artikel kort worden stilgestaan bij het ontstaan van het vakgebied en de ontwikkeling ervan in Leiden.

Een nieuw vakgebied

Bestuurskunde bestaat als geïnstitutionaliseerd universitair vakgebied in Nederland nu zo'n 50 jaar. In 1974 werd de Vereniging voor Bestuurskunde opgericht, en de eerste zelfstandige studie Bestuurskunde begon in Twente in 1976. De Vereniging voor Bestuurskunde werd opgericht om de brug te vormen tussen bestuurskunde en de bestuurspraktijk. De studie bestuurskunde had als doel een studierichting te zijn met twee sleutelkenmerken: Toepassingsgerichtheid en multidisciplinariteit (Braun et al., 2015). Kenmerken die we in de hedendaagse bestuurskunde nog steeds terugzien.

Toch dateert de studierichting bestuurskunde al uit het begin van de 20e eeuw. De ontwikkeling van bestuurskunde als academisch heeft zich volgens Korsten (1993) in vier fasen voltrokken. De eerste generatie, de *pregeneratie*, omvat de fundering van het vakgebied met schrijvers als Plato en Machiavelli, waarbij de nadruk lag op politieke filosofie en de eerste vormen van administratieve theorieën. De tweede fase, de *eerste generatie*, kwamen schrijvers als Lorenz von Stein en Woodrow Wilson op. Von Stein droeg bij door verschillende stromingen, zoals politie wetenschap en bestuursrecht samen te voegen tot een samenhangende bestuurskunde. Wilson pleitte voor een scheiding van politiek en administratie. De derde fase, de *tweede generatie*, staat bekend als de orthodoxe periode met sleutelfiguren zoals Frederick Taylor, Luther Gulick, Max Weber en Mary Parker Follett. Deze periode richtte zich op wetenschappelijk management, organisatie theorie en de rol van bureaucratie. De vierde fase, de *derde generatie*, ontwikkelde zich

Bente van de Riet

na 1945 en omvat geleerden zoals Paul Appleby, Herbert Simon en Dwight Waldo. Deze fase kenmerkt zich door kritieken op eerdere theorieën en verdere ontwikkeling van bestuurskundige concepten (Korsten, 1993).

Hoe heeft dit vakgebied zich ontwikkeld tot een universitaire opleiding? Ook dit kan in verschillende fasen worden onderverdeeld. In de voor-universitaire fase werd bestuurskunde nog niet als een apart academisch vakgebied erkend. Vanaf 1928 tot 1955 werd bestuurskunde als bijvak aangeboden, waarbij het vakgebied geleidelijk aan meer aandacht kreeg binnen bestaande opleidingen. In de periode van 1950 tot 1968, ook wel de juridische fase genoemd, werd bestuurskunde vooral benaderd vanuit een juridisch perspectief. Dit veranderde vanaf 1968, toen bestuurskunde geïntegreerd werd met andere wetenschappelijke aspecten, wat leidde tot een bredere en meer multidisciplinaire benadering van het vakgebied (Korsten, 1993). In de jaren zeventig ontwikkelde de bestuurskunde in Nederland zich

als een “science for policy” met als doel kundige ambtenaren op te leiden en toepasbaar onderzoek te verrichten voor het verbeteren van het openbaar bestuur. Dit gebeurde als reactie op de kritische benaderingen binnen de maatschappijwetenschappen, waarbij de bestuurskunde zich richtte op het professionaliseren van bestaande instituties in plaats van het ontmaskeren van machtsstructuren. Het onderzoek was positivistisch en focuste op de overheid, gezien de groei en betekenis van de rijksoverheid in die tijd (Braun et al., 2015).

Naar Leiden

In de jaren '80 ontstaan nog drie integrale, vierjarige opleidingen. Hieronder vallen de studierichting bestuurskunde aan de Open Universiteit, technische bestuurskunde aan de Technische Universiteit Delft, en de gemeenschappelijke studierichting bestuurskunde Leiden-Rotterdam in 1984. Hetzelfde jaar wordt de studievereniging de B.I.L. (Bestuurskundige Interfacultaire Vereniging Leiden) opgericht, wat getuigt van een steeds grotere en actievere studentpopulatie bij de studie. In 1989 ontstaat vanuit een Leids-Rotterdams initiatief, de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, een deeltijdopleiding voor ambtenaren (Korsten, 1993). De studie groeit hiermee dus steeds meer in Nederland en is inmiddels dus ook deels in Leiden gevestigd.

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. (2003).

Het Academiegebouw aan het Rapenburg. www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

Universiteit Leiden. (z.d.). Wijnhaven. <https://www.universiteitleiden.nl/locaties/wijnhaven#tab-1>

Naar Den Haag

In 1999 besloten de Universiteit Leiden en de Gemeente Den Haag om een nevenvestiging van de universiteit in Den Haag op te richten. Dit was bedoeld om Den Haag als juridische hoofdstad te versterken en om de Universiteit Leiden de mogelijkheid te geven haar studentenaantal uit te breiden. De Haagse Vestiging begon kleinschalig met onderwijs voor professionals en groeide snel door succesvolle commerciële opdrachten en de oprichting van een University College in 2010-2011 (Degen, 2011). De Campus Den Haag werd in 2011 een faculteit van de Universiteit Leiden: The Faculty of Governance and Global Affairs. Het Instituut Bestuurskunde verhuisde mee naar Den Haag, mede voor een nauwere aansluiting met het werkveld van bestuurskunde (wat zich bij openbaar bestuur uiteraard vooral in Den Haag afspeelt), en een verbeterde interactie met de praktijk voor studenten en onderzoekers. De B.I.L. verhuisde deels mee, want in het eerste geval verhuisden alleen de masterstudenten naar Den Haag (Degen, 2011). De officiële opening vond plaats op 14 februari 2012 boven de stadsbibliotheek in het gemeentehuis van Den Haag. Tijdens deze feestelijke opening was er een mooi programma samengesteld voor de belangstellenden. Deze groep bestond uit zowel studenten, docenten en werknemers van het Instituut (Netten, 2012).

Digitale Revolutie

Inmiddels zitten zowel de bachelor- als de masteropleidingen (Management van de Publieke Sector en Public Administration) al 12 jaar in Den Haag. De bacheloropleiding kenmerkt zich door haar interdisciplinariteit en focus op het oplossen van actuele maatschappelijke problemen, maar ook doordat de opleiding een tijd lang twee ‘tracks’ kende: Bestuur, Beleid en Organisatie (BBO) en Economie, Bestuur en Management (EBM). De BBO track richt zich op het begrijpen en oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken door verschillende invalshoeken te combineren, zoals recht, sociologie, geschiedenis, filosofie en politicologie. De focus ligt op het inzichtelijk maken van beleid- en besluitvormingsprocessen en de uitdagingen bij de uitvoering van beleidsplannen (Universiteit Leiden, z.d.a). Daartegenover is de EBM track juist een combinatie van bestuurskunde en de economische afdeling van de juridische faculteit. Studenten bestuderen actuele vraagstukken als de financiële crisis, pensioenen en bankbeheer vanuit een bestuurskundig en economisch perspectief (Universiteit Leiden, z.d.b).

Jarenlang bood de bestuurskunde opleiding in Leiden/Den Haag studenten de mooie keuze uit deze twee verschillende tracks, wat de opleiding ook uniek maakte. Echter, de toenemende invloed van technologie en digitalisering op de samenleving heeft geleid tot een groeiende vraag naar een nieuwe specialisatie die deze ontwikkelingen adresseren. Dit idee werd onder andere al onderstreept door Torenvlied & Ossewaarde (2020). In hun bijdrage wordt geschetst dat de wereld in een periode van ingrijpende veranderingen verkeert, wat ook invloed heeft op het vakgebied van Bestuurskunde. De moderne technologieën en de globalisering brengen nieuwe uitdagingen en complexiteiten met zich mee, zoals de impact van klimaatverandering, de toenemende afhankelijkheid van technologie en de effectiviteit van beleidsmaatregelen in een hightech samenleving.

De kern van Bestuurskunde blijft echter relevant, zelfs in deze dynamische omgeving. Het vakgebied blijft zich richten op het begrijpen en sturen van besluitvormingsprocessen en het ontwikkelen van oplossingen voor complexe problemen. De introductie van technologie heeft zowel de wereld complexer gemaakt als nieuwe mogelijkheden geopend, wat vraagt om een integrale benadering van bestuurskunde en technologie. Hun artikel benadrukt dat moderne bestuurskundigen een diepgaand begrip van technologie nodig hebben en effectief moeten samenwerken met ingenieurs en technologische experts.

In 2023 speelde de opleiding mooi in op de steeds prominenter wordende rol van technologie en data in de samenleving. Een nieuwe track was geïntroduceerd: Digitalisering, Data en Governance. Deze track richt zich op het benutten van technologie en data om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken, bijvoorbeeld door een focus te leggen op algoritmen binnen de overheid, inclusie van mensen met beperkte digitale vaardigheden, privacy-vriendelijke dataverwerking, et cetera. De track beoogt om diverse perspectieven te integreren - van technologen, burgers, en politieke leiders om grote maatschappelijke uitdagingen op te lossen (Universiteit Leiden, z.d.c).

Afbeelding AI gegenereerd

En nu?

Kijkend naar de toekomst, staan we voor de uitdaging om de studie verder te ontwikkelen in een wereld die steeds sneller verandert. Technologieën zoals kunstmatige intelligentie, big data en digitale communicatie, maar ook een veranderende samenleving door globalisering, oorlogsdreiging, klimaatverandering en politieke instabiliteit zullen de bestuurskundige praktijk blijven transformeren. Het is essentieel dat de opleiding flexibel blijft en inspelt op nieuwe trends en vraagstukken, terwijl de kernprincipes van bestuurskunde – zoals het begrijpen van besluitvormingsprocessen en het oplossen van complexe problemen – behouden blijven.

Voor huidige en toekomstige bestuurskundige ligt er een spannende weg vooruit. U als lezer kunt dit jubileumjaar dan ook gebruiken om actief na te denken over de richting die u als bestuurskundige wilt inslaan in een dynamische en snel veranderende wereld. Hoe kunt u de verkregen kennis en vaardigheden inzetten om bij te dragen aan rechtvaardige, effectieve en toekomstbestendige besluitvorming in een dynamisch samenleving?

Afbeelding AI gegenereerd

De introductie van technologie heeft zowel de wereld complex-er gemaakt als nieuwe mogelijkheden geopend, wat vraagt om een integrale benadering van bestuurskunde en technologie

Literatuur

- Braun, C., Fenger, M., Hart, P. J., Van Der Veer, J., & Verheij, T. (2015). Quo vadis, Nederlandse Bestuurskunde? *Bestuurskunde*, 24(4). <https://doi.org/10.5553/092733872015024004010>
- Degen, T. (2011). Campus Den Haag. *Bestuurskundige Berichten*, 26(4), 22. Van <https://hdl.handle.net/1887/3212079>
- Korsten, A. F. A. (1993). Geschiedenis van de bestuurskunde. *H. Dijkgraaf ea, Oriëntatiecursus bedrijfs- en bestuurskunde*, Heerlen, 129-155.
- Netten, F. (2012). Feestelijke opening Den Haag. *Bestuurskundige Berichten*, 27(2), 31. Van <https://hdl.handle.net/1887/3212151>
- Torenvlied, R., & Ossewaarde, M. R. R. (2020). Toekomst van de Bestuurskunde in een ongekende hightech samenleving. *Bestuurskundige Berichten*, 35(2), 2-4. Van <https://hdl.handle.net/1887/3212601>
- Universiteit Leiden. (z.d.a). *Bestuurskunde: Beleid, Bestuur en Organisatie*. Studiegids Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 23 juli 2024, van <https://studiegids.universiteit leiden.nl/studies/9965/bestuurskunde-beleid-bestuur-en-organisatie#tab-1>
- Universiteit Leiden. (z.d.b). *Bestuurskunde: Economie, Bestuur en Management*. Studiegids Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 23 juli 2024, van <https://studiegids.universiteit leiden.nl/studies/9966/bestuurskunde-economie-bestuur-en-management#tab-1>
- Universiteit Leiden. (z.d.c). *Digitalisering, Data en Governance (BSc)- Over de opleiding*. Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 23 juli 2024, van <https://www.universiteit leiden.nl/onderwijs/opleidingen/bachelor/bestuurskunde/digitalisering-data-en-governance/over-de-opleiding>

Onorthodoxe oplossingen voor het klimaatprobleem

Tamer Gözübüyük

Klimaatverandering wordt gezien als een van de grootste problemen waar de wereld nu mee te maken heeft. De mens stoot broeikasgassen voornamelijk uit in de vorm van fossiele brandstoffen, en het is wetenschappelijk bewezen dat deze uitstoot leidt tot opwarming van de aarde, met allerlei nadelige gevolgen van dien, zoals extreme hitte, droogte en overstromingen. De wereld heeft in het Klimaatverdrag van Parijs afgesproken om deze uitstoot zo snel mogelijk terug te dringen, in 2050 klimaatneutraal te worden en de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C boven pre-industrieel niveau. Het ziet er echter momenteel niet naar uit dat de wereld deze doelen gaat halen. Het doelwit van 1,5 °C is wellicht al overschreden. Doordat de uitstoot niet snel genoeg teruggedrongen wordt, moeten we daarom kijken naar alternatieve methoden om met het klimaatprobleem om te gaan, betoogt dit stuk.

Het uitfasen van fossiele brandstoffen wordt gezien als de voornaamste en belangrijkste methode om klimaatverandering tegen te gaan. Hiermee wordt bedoeld dat we ons gebruik van olie, gas en kolen zoveel mogelijk verminderen en we dit vervangen door duurzame energiebronnen als zon, wind en kernenergie, naast het besparen van energie door onze levensstijl aan te passen en energie efficiënter te gebruiken. Tot op zekere hoogte is deze strategie succesvol: Nederland en andere Europese landen hebben hun uitstoot substantieel weten terug te dringen de laatste decennia, met economische groei (Vox, 2022).

Maar we zijn er nog lang niet. Het kabinet zegt dat we in 2030 55% minder CO₂ moeten uitstoten ten opzichte van 1990, maar volgens de Raad van State is dit niet realistisch (NOS, 2024-c). De provincie Utrecht sluit sommige nieuwe woningen toch aan op aardgas, omdat het stroomnet overvol is (NOS,

2024-e). Ook veel andere landen hebben moeite met het behalen van hun klimaatdoelen. Schotland had bijvoorbeeld een heel ambitieus doel om in 2030 75% minder uit te stoten ten opzichte van 1990, maar heeft dat doel recent geschrapt omdat het onhaalbaar bleek (BBC, 2023). Veel ontwikkelde landen zoals Australië, Japan en Duitsland hebben moeite te stoppen met kolen, terwijl dat als een van de eenvoudigste manieren wordt gezien om de uitstoot te verminderen (Voice of America, 2023).

Sterker nog, veel landen wereldwijd verhogen actief hun afhankelijkheid van fossiele brandstoffen: China en India investeren nog volop in nieuwe kolenmijnen, en vorig jaar werden er meer kolen verbrand dan ooit tevoren (CNBN, 2024). 2023 is het jaar met de hoogste CO₂-uitstoot aller tijden.

In de praktijk blijft het afstappen van fossiele brandstoffen toch lastiger dan gedacht. Er zijn een aantal factoren die hierin meespelen. Een belangrijke factor is dat de alternatieven voor fossiele brandstoffen voor vele mensen in de wereld nog te duur zijn. De meeste mensen kunnen geen elektrische auto of warmtepomp betalen. Ze kunnen het zich niet veroorloven om hun huis of levensstijl te verduurzamen (NOS, 2024-b). Veel groene technologieën, zoals kernenergie en groene waterstof, kosten te veel geld voor bedrijven vergeleken met fossiele alternatieven. De transitie vereist ook veel investeringen van overheden in infrastructuur zoals het stroomnet, dat ook in de rest van Europa overvol is, maar daar hebben overheden niet altijd genoeg geld voor, omdat de kosten erg hoog zijn.

Zonne- en windenergie zijn wel goedkoper geworden en zijn daardoor fors meer in gebruik genomen de laatste jaren. Maar ook zij hebben hun imperfecties: hun aanbod fluctueert met het weer, en er is nog geen goede batterijtechnologie beschikbaar om overvloedige duurzame energie op te slaan voor wanneer de zon niet schijnt of de wind niet waait. Er zijn nog andere factoren die de energietransitie in de weg staan. Zo zijn er hoogopgeleide mensen nodig om het werk te doen, maar zijn die onvoldoende aanwezig door arbeidstekorten. Groene technologieën als windturbines en elektrische auto's vereisen mineralen als kobalt en lithium, maar het is de vraag of de aarde genoeg daarvan bevat (Washington Post, 2023). Ook bureaucratie en politieke factoren staan in de weg, zoals bijvoorbeeld trage vergunningsprocedures en weerstand van omwonenden. Sommige landen, zoals Rusland en de Golfstaten, hebben ook weinig prikkels om van fossiele brandstoffen af te stappen, gezien hoe lucratief ze zijn voor hun staatskassen.

Betekent dit dan dat we niets moeten doen? Nee. Niets doen komt ook met hoge kosten. Maar er is een groot gebied tussen 'niets doen' en te ambitieuze doelen stellen. De uitstoot moet omlaag voor zover het haalbaar en betaalbaar is. Klimaat is echter een

Veldhuis, P. (2021, 10 februari). Student eenzaam en ongemotiveerd door online onderwijs. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/02/10/coronanieuws-eenzame-studenten-a4031391>

mondiale kwestie, dus zelfs al zouden wij klimaatneutraal worden (hetgeen al lastig is), kunnen we er niet vanuit gaan dat de rest van de wereld dat ook op tijd doet. We moeten dus ook kijken naar alternatieve manieren om klimaatverandering aan te pakken en daar pragmatischer in zijn. Daarbij moet gedacht worden aan klimaatadaptatie en 'geoengineering'.

Klimaatadaptatie houdt in dat mensen zich aanpassen aan het klimaat en zich voorbereiden op de effecten van klimaatverandering. Het doel is om de samenleving zo min mogelijk schade toe te richten en het beste te halen uit de omstandigheden die klimaatverandering met zich meebrengt. Er zijn meerdere mogelijkheden hiervoor. We kunnen bijvoorbeeld infrastructuur bouwen die ons weerbaarder maakt tegen natuurrampen. Er kunnen bijvoorbeeld dijken, dammen en kanalen gebouwd worden om hoogwater te temmen en overstromingen te voorkomen. Nederland is hier wereldberoemd in met zijn Deltawerken. Een groot deel van Nederland ligt onder de zeespiegel, maar heeft hier weinig last van doordat de Nederlandse overheid goed heeft weten om te gaan met deze uitdagingen, zeker na de Watersnoodramp van 1953 (NEMO Kennislink, z.d.). Nederland kan andere landen in de wereld zijn expertise op het gebied van watermanagement overbrengen zodat zij zich ook kunnen voorbereiden op de risico's van hoogwater.

Om met droogte om te gaan, kan er onder meer geïnvesteerd worden in irrigatie, waterreservoirs en ontziltingsinstallaties. Bij irrigatie krijgt de landbouw kunstmatig water indien er onvoldoende neerslag valt. Waterreservoirs slaan water op dat in overvloed is voor tijden wanneer het schaars is. Ontziltingsinstallaties creëren zoet water uit zout water. Er zal nooit een tekort aan zout water zijn, dus mochten we op grote schaal en betaalbaar zout water kunnen ontzilten, dan zouden we ons nooit meer zorgen hoeven te maken om watertekorten. Momenteel staan hoge kosten hierin in de weg, en daarom moet er geïnvesteerd worden in onderzoek om dit proces goedkoper te maken.

Klimaatadaptatie houdt in dat mensen zich aanpassen aan het klimaat en zich voorbereiden op de effecten van klimaatverandering.

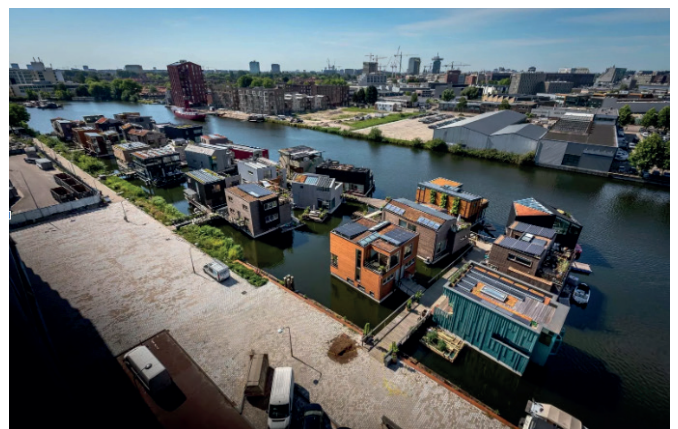
Daarnaast kunnen we ook onze woonomgeving, leveringsketens en levensstijl aanpassen aan het klimaat. Steden kunnen bijvoorbeeld koeler gemaakt worden door voldoende groen neer te zetten en daken witter te maken (wit reflecteert zonlicht). Strengere bouwweisen kunnen gebouwen zo laten ontwerpen dat ze koeler zijn (Azernews, 2024). We zouden zelfs wijken kunnen bouwen op het water zelf. Airconditioning heeft ervoor gezorgd dat meer dan een miljard mensen wereldwijd comfortabel kunnen leven in gebieden met een heet klimaat, en door airconditioning goedkoper te maken, helpen we mensen die anders last zouden hebben van hitte om zich te overleven. Kunstmatige intelligentie, dat nu volop in opkomst is, zou benut kunnen worden om natuurrampen en ernstige weersomstandigheden beter te voorspellen zodat mensen kunnen anticiperen daarop (Fedscoop, 2024).

De kleding die we dragen maakt erg uit voor hoe we het weer ervaren, en er zijn start-ups die claimen kleding te kunnen produceren die onze huidtemperatuur fors verkoelen, waardoor hete temperaturen een stuk aangamer zouden worden (Bloomberg,

2023). We kunnen ook producten produceren die meer resistent zijn tegen hoge temperaturen.

Genetisch gemodificeerd voedsel bijvoorbeeld is minder kwetsbaar voor droogtes en daardoor meer productief, maar is op dit moment zeer beperkt aanwezig in de EU wegens regelgeving. Door internationale handel is de wereld minder afhankelijk van lokale weersomstandigheden, maar kunnen er altijd voedsel en goederen geïmporteerd worden uit de rest van de wereld indien nodig. Door middel van glastuinbouw en ‘vertical farming’ kan men onder gecontroleerde omstandigheden, dus onafhankelijk van weer en klimaat, overal ter wereld voedsel produceren (WUR, n.d.).

Tenslotte zou migratie ook een optie kunnen zijn voor mensen om zich aan te passen aan het klimaat. Mensen kunnen migreren van gebieden met een heet naar gebieden met een koeler klimaat, of gebieden waar er minder last van natuurrampen is. Landen als Canada en Zweden hebben een koud klimaat, en zijn daardoor beter bestand tegen de opwarming van de aarde dan landen in het Midden-Oosten of Sub Sahara-Afrika. Daardoor zouden zij potentieel in de toekomst meer ‘klimaatvluchtelingen’ tegemoet kunnen zien, hoewel daar wel politiek draagvlak voor nodig is. Australië heeft al wel inwoners van de eilandenstaat Tuvalu verwelkomd om ‘klimaatasiel’ aan te vragen als gevolg van de gevaren van zeespiegelstijging voor de bevolking (France24, 2023). Ook binnen landen kan men verhuizen naar regio's die een beter klimaat hebben.

De Kruiff Liza Janson Marijn Kramp Nienke Ledegang, J. (2019, 3 juli). Project L: Bouwspurt studentenhuysvesting in Leiden. Leidschdagblad. https://m.leidschdagblad.nl/cnt/dmf2019070372939170?utm_source=google&utm_medium=organic

Klimaatadaptatie kent echter zijn grenzen. De toekomst is niet makkelijk te voorspellen, dus we weten niet zeker hoe de mensheid op de gevolgen van klimaatverandering zal reageren. We kunnen echter niet ervan uitgaan dat we er makkelijk mee kunnen leren leven. De hitte en natuurrampen in bepaalde regio's kunnen misschien zo intens en frequent worden dat adaptatie onvoldoende zal zijn om de schade onder controle te houden. Daarom moeten we ook nadenken over een alternatieve methode om de wereld af te koelen, een methode die makkelijker is dan helemaal te stoppen met fossiele brandstoffen. Die methode heet 'geoengineering', 'klimaatengineering' of 'klimaatinterventies'. *Klimaatinterventie* is een brede term en houdt in dat de mensheid bewust en op grote schaal ingrijpt om het klimaat kunstmatig aan te passen (NOS, 2024-d). Dat kan op twee manieren. De eerste is om CO₂ uit de lucht te verwijderen, en de tweede om de aarde af te koelen door zonlicht te weerkaatsen.

CO₂ uit de lucht verwijderen, ook wel '*carbon capture*' genoemd, is een techniek om de aanwezigheid van CO₂ in de atmosfeer te verminderen en zo het broeikaseffect te verzwakken. Met deze techniek kan uitstoot voorkomen of zelfs teruggedraaid worden. Het kan door direct bij uitstoot CO₂ op te vangen en zo te voorkomen dat het de lucht in gaat, door bijvoorbeeld een installatie te verwerken in een energiecentrale die draait op aardgas. Of door in het algemeen uit de buitenlucht CO₂ te filteren en op te slaan (Direct Air Capture). CO₂ dat opgevangen wordt, kan of in de grond opgeslagen worden, waar het oorspronkelijk vandaan komt, of het kan opnieuw gebruikt worden door er synthetische brandstoffen van te maken: brandstoffen met dezelfde kwaliteiten als fossiele brandstoffen, maar dan klimaatneutraal (TNO, 2023; IEA, z.d.). Er zijn al bedrijven die hierin investeren en onderzoek naar doen. Het Zwitserse bedrijf Climeworks heeft al een installatie staan in IJsland die CO₂ uit de lucht verwijdert (Euronews, 2021-b). In Rotterdam wil het Porthos-project opgevangen CO₂ opslaan in lege gasvelden onder de Noordzee (NOS, 2024-a).

Een groot voordeel van CO₂-afvang is dat het geen grootschalige transformatie vereist van onze economie en energiesysteem. In principe zouden we

hiermee voor een groot deel zo kunnen doorgaan als nu. Wel zijn er een aantal andere nadelen: het lost andere vervuiling veroorzaakt door fossiele brandstoffen niet op, het is erg duur, en het heeft alleen zin als de vele energie die hiervoor vereist is, geleverd wordt door duurzame energie (Euronews, 2021-a). Maar de duurzame energie die hiervoor benut wordt, zou ook direct gebruikt kunnen worden om fossiele brandstoffen te vervangen, waardoor deze technologie moeilijke afwegingen met zich meebrengt. Om deze redenen zal deze technologie waarschijnlijk vooralsnog niet doorslaggevend zijn, en moet er meer geïnvesteerd worden in onderzoek en ontwikkeling om het efficiënter te maken.

Een goedkoper en effectiever alternatief is 'zonnestralingsbeheer', of '*solar radiation management*'. Het idee hierachter is om op grote schaal zonlicht te weerkaatsen of te filteren waardoor de aarde kouder wordt en opwarming wordt tegengegaan. Door zwaveldioxide de lucht in te spuiten, bijvoorbeeld, wordt het albedo van de atmosfeer versterkt en raakt zonlicht minder het aardoppervlak (Harvard University, z.d.). Het is alsof je kunstmatige wolken creëert. Inspiratie hierachter is de vulkaanuitbarsting van Mount Pinatubo in 1991 in de Filipijnen: die stootte veel zwaveldioxide uit in de atmosfeer, waarna de aarde twee jaar met een halve graad Celsius afkoelde. Wetenschappers vermoeden dat hetzelfde effect door mensen bereikt kan worden. Hoewel het klinkt als sciencefiction, bestaat de technologie reeds, en zou nu al toegepast kunnen worden.

Admin. (2023, 8 november). Wijnhavenkwartier Den Haag. GEURST & SCHULZE ARCHITECTEN. <https://www.geurst-schulze.nl/herbestemming/wijnhavenkwartier-den-haag/>

De voordelen hiervan zijn dat het relatief snel en goedkoop kan plaatsvinden, en we weten dat het effectief is (Nap, z.d.). De nadelen zijn er echter ook: er kunnen grote risico's verbonden zijn aan het 'knutselen met het weer'. Wat als er ongewenste gevolgen zijn, zoals een aantasting van neerslagpatronen of een meer dan gewenste daling in temperaturen? Of misbruik door kwaadwillige actoren? Er is nog veel onduidelijkheid omtrent deze technologie, en daarom moet er eerst nog onderzoek gedaan worden voordat het in de praktijk ingezet kan worden als middel tegen klimaatverandering. De EU en VS lijken het potentieel wel in te zien en zijn al begonnen met het onderzoeken van deze techniek, en Zwitserland heeft er zelfs bij de VN voor gepleit (Climate Change News, 2024). Dat is goed nieuws voor het klimaat.

De meeste mensen zien de oplossing van het klimaatprobleem in het zo snel mogelijk terugdringen van ons gebruik van fossiele brandstoffen, maar dat is niet haalbaar en betaalbaar. Als we klimaatverandering effectief en snel willen aanpakken, moeten we ook durven in te zetten op alternatieve en onorthodoxe oplossingen, zoals adaptatie, CO₂-afvang uit de lucht en het kunstmatig verkoelen van de aarde door zonlicht te dimmen.

Literatuur

Azernews. (2024). *Climate crisis: The 15C global warming threshold explained*. Geraadpleegd van <https://www.azernews.az/our-writers/217853.html>

BBC. (2023). *Scotland's climate ambitions*. Geraadpleegd van <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-68841141>

Bloomberg. (2023). *Global warming solutions: Clothes that cool, including NASA-developed materials*. Geraadpleegd van <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-09-01/global-warming-solutions-clothes-that-cool-including-nasa-developed-materials>

CNBC. (2024). *China and India can't wean themselves off coal anytime soon*. Geraadpleegd van <https://www.cnbc.com/2024/01/11/china-and-india-cant-wean-themselves-off-coal-anytime-soon.html>

Climate Change News. (2024). *Switzerland proposes first UN expert group on solar geoengineering*. Geraadpleegd van <https://www.climatechangenews.com/2024/02/15/switzerland-proposes-first-un-expert-group-on-solar-geoengineering/>

Euronews. (2021-a). *We need to remove emissions at a major scale: is carbon capture the answer?* Geraadpleegd van <https://www.euronews.com/green/2021/09/14/we-need-to-remove-emissions-at-a-major-scale-is-carbon-capture-the-answer>

Euronews. (2021-b). *This plant captures CO₂ from the air to reverse climate change*. Geraadpleegd van <https://www.euronews.com/>

[green/2021/09/16/this-plant-captures-co2-from-the-air-to-reverse-climate-change#vuukle-comments-1664836](https://www.euronews.com/green/2021/09/16/this-plant-captures-co2-from-the-air-to-reverse-climate-change#vuukle-comments-1664836)

Fedscoop. (2024). *Machine learning could forecast natural disasters, GAO finds*. Geraadpleegd van https://fedscoop.com/machine-learning-forecast-natural-disasters-gao/#:_text=Artificial%20intelligence%20driven%20algorithms%20can,in%20a%20report%20released%20Thursday

France24. (2023). *Australia offers refuge to Tuvaluans as rising sea levels threaten Pacific archipelago*. Geraadpleegd van <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20231111-australia-offers-refuge-to-tuvaluans-as-rising-sea-levels-threaten-pacific-archipelago>

Harvard University. (n.d.). *Geoengineering*. Geraadpleegd van <https://geoengineering.environment.harvard.edu/geoengineering>

IEA. (n.d.). *CO₂ capture and utilisation*. Geraadpleegd van <https://www.iea.org/energy-system/carbon-capture-utilisation-and-storage/co2-capture-and-utilisation>

Institute for energy research. (n.d.). *NIMBY may hurt Biden's green transition*. Geraadpleegd van <https://www.instituteenergyresearch.org/renewable/nimby-may-hurt-bidens-green-transition/>

NEMO Kennislink. (z.d.). *Nederland: zeespiegel, bodemdaling en watermanagement*. Geraadpleegd van <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/nederland-zeespiegel-bodemdaling-en-watermanagement/>

NOS. (2024-a). *Bouw van groot CO₂ opslagproject in Rotterdam volgend jaar van start*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2494531-bouw-van-groot-co2-opslagproject-in-rotterdam-volgend-jaar-van-start>

NOS. (2024-b). *Huizen aardgasvrij maken is complex en kost ook meer dan verwacht*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2370824-huizen-aardgasvrij-maken-is-complex-en-kost-ook-meer-dan-verwacht>

NOS. (2024-c). *Nederland nog niet op koers voor aangescherpte energiedoelen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/collectie/13871/artikel/2495428-nederland-nog-niet-op-koers-voor-aangescherpte-energie-doelen>

NOS. (2024-d). *Nieuwe commissie onderzoekt kan technofix klimaatveranderingen terugdraaien*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2433231-nieuwe-commissie-onderzoekt-kan-technofix-klimaatveranderingen-terugdraaien>

NOS. (2024-e). *Provincie Utrecht grijpt terug naar gas vanwege overvol stroomnet*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2518115-provincie-utrecht-grijpt-terug-naar-gas-vanwege-overvol-stroomnet>

Nap. (n.d.). *Climate intervention: Reflecting sunlight to cool Earth*. Geraadpleegd van <https://nap.nationalacademies.org/catalog/18988/climate-intervention-reflecting-sunlight-to-cool-earth>

Voice of America. (2023). *German finance minister casts doubt on 2030 coal exit*. Geraadpleegd van <https://www.voanews.com/a/german-finance-minister-casts-doubt-on-2030-coal-exit/7337035.html>

Vox. (2022). *Degrowth: Decoupling carbon emissions from economic growth*. Geraadpleegd van <https://www.vox.com/future-perfect/23447414/degrowth-decoupling-carbon-emissions-economic-growth>

Washington Post. (2023). *Critical minerals run out, posing risk to green technologies*. Geraadpleegd van <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/2023/02/02/critical-minerals-run-out-shortage/>

WUR. (n.d.). *Vertical farming*. Geraadpleegd van <https://www.wur.nl/en/research-results/dossiers/file/vertical-farming.htm>

World Economic Forum. (2022). *Climate migration strains cities'*

De BB-redactie antwoordt

Als je de kans krijgt om minister te worden, voor welk ministerie zou je dan kiezen en welke specifieke kwesties zou je willen aanpakken?

Bente - Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: Ik zou de bezuinigingen op het hoger onderwijs en de verhoging van BTW op sport en cultuur voorkomen/terugdraaien

Sam - Ministerie van Volkshuisvesting: Als Rijk zou ik beginnen aan het onteigenen van landbouwgrond voor eerlijke prijzen en zelf zou ik als Rijk in samenwerking met aannemers gaan bouwen om de wooncrisis op te lossen

Babette - Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), met een focus op het beschermen van boerenbelangen en het bevorderen van economische groei. de agrarische sector is een belangrijke pijler van onze economie en nationaliteit.

Daan - Ministerie van Binnenlandse Zaken: Het is belangrijk dat onze democratie gezond blijft en functioneert zoals dat behoort. In de geopolitieke positie van Nederland zien wij een negatieve verhouding ontstaan tussen de Autocratie in het oosten en de Democratie in het westen. Mocht dit escaleren wens ik een democratie te waarborgen welke stand kan houden tegen weer en wind.

Tamer - Ministerie van Financiën: belastingen verlagen en versimpelen, toeslagenstelsel afschaffen en vervangen

Zosja - Ministerie van AZ. Werken aan meer openheid in de communicatie van regering naar de burger. Bijvoorbeeld door toegankelijker informatie over politieke besluitvorming en meer duidelijkheid over verwachtingen te bieden, om het imago van de Nederlandse overheid vooruit te helpen.

Jelle - Als ik de kans krijgen om minister te worden, dan zou ik minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties worden om de digitale overheid toegankelijker, transparanter en overzichtelijker te maken

Luuk - Ministerie van VWS. Waarborgen dat de lagere inkomensklassen voor een redelijke prijs sport kunnen uitoefenen. Te trachten de huidige plannen voor BTW-verhoging te ondermijnen en aan te passen, zodat de laagste inkomensklassen géén financiële problemen hoeven te krijgen

De media, de NOS en het fenomeen van het neutrale nieuwsmedium

De kijk op de media in Nederland verandert. Uit onderzoek is gebleken dat 40 procent van de Nederlanders minder vertrouwen heeft in reguliere nieuwsmedia in vergelijking met een paar jaar terug (Brandenburg - Van De Ven, 2024). Tegelijkertijd zien we dat de maatschappelijke onvrede over de journalistiek zich op momenten vertaalt naar bedreigingen, treiteringen, en soms zelfs geweldpleging (NOS, 2021). Dit gaat gepaard met een degelijker maatschappelijk debat over de huidige staat van de journalistiek in Nederland, waar vooral de Nederlandse Publieke Omroep (NPO), en in het speciaal de NOS, centraal in staat. Niet alleen omdat de NOS veruit het meest geraadpleegde nieuwsmedium is in Nederland (Commissariaat Voor De Media, 2024), maar vooral omdat de NOS als onderdeel van de NPO grotendeels wordt gefinancierd door belastinggeld (NPO, z.d.). Dit artikel zal een blik werpen op de kritiek op de NOS, de staat van haar journalistiek, en waar criticasters wel (en niet) een punt in hebben.

Blik op de nieuwsmedia

Het is als nieuwsmedium niet makkelijk om een perceptie te creëren dat je volledig objectief bent in je berichtgevingen. In de wetenschappelijke literatuur is inmiddels veel aandacht besteed aan objectiviteit in de media en hoe het publiek daarover oordeelt. In feite vindt iedereen wel dat objectief nieuws nastrevenswaardig is, echter bestaan er grote verschillen in hoe men denkt zo iets te bereiken. Zo bestaan er groepen die zeggen dat media objectief moeten blijven door zich “gewoon op de feiten” te focussen, maar bestaan er ook groepen die een meer genuanceerde invalshoek hebben over hoe realistisch het is dat objectiviteit en onpartijdigheid in de media daadwerkelijk behaald kan worden (Mont’alverne et. al., 2023). Er bestaan tevens verschillen in hoe men denkt dat onpartijdig nieuws er in de praktijk daadwerkelijk uitziet; met vermoedens van politieke dan wel economische motieven om onpartijdig nieuws aan het publiek te presenteren (Obermaier et. al., 2021).

Uit het Digital News Report (2024) blijkt dat wereldwijd het vertrouwen in het nieuws op zo’n 40 procent staat. Datzelfde rapport heeft bevonden dat de vraag naar nieuwscommentatoren en -bronnen met een duidelijk partijdige invalshoek op nieuwsontwikkelingen groeit, zeker op sociale media. In Nederland zie je bijvoorbeeld de opkomst van alternatieve nieuwsmedia zoals GeenStijl en Ongehoord Nieuws. Alternatief nieuws op sociale

Daan Bakker

media is al aan een opmars bezig: Uit het Report blijkt dat nog maar 22 procent van de (wereldwijde) respondenten daadwerkelijke nieuwssites als voornaamste nieuwsbron gebruiken. Sociale media zoals YouTube, WhatsApp, TikTok, Instagram en X nemen het voortouw in het voldoen aan de nieuwsvraag.

Echter hoeven het niet per se alternatieve media te zijn die duidelijk bevooroordeelde invalshoeken hanteren. Het meest bekende voorbeeld ligt in de Verenigde Staten, waar het conservatieve Fox News het al sinds jaar en dag uitvecht tegen het links-leunende CNN.

Uiteraard is dit vuur tussen de Amerikaanse media aangewakkerd door voormalig president Donald Trump. Uit onderzoek blijkt ook dat de herhaaldelijke aanvallen van Trump op de media als tegenreactie heeft veroorzaakt dat nieuwsmedia haar nadruk op objectiviteit vaak laten vallen om nadrukkelijk Trump zijn retoriek te “counteren” (Tett, 2019; Ferullo, 2020). Als gevolg daarvan blijft Trump op zijn beurt weer op dat soort berichtgevingen reageren, waardoor het vuur tussen Trump en de media aangewakkerd blijft. Uit onderzoek blijkt tevens dat de opkomst van nationaal-conservatieve denkbeelden in een maatschappij zorgt voor een toename van wantrouwen in de reguliere media (Ojala, 2021), iets wat in het Amerikaanse voorbeeld duidelijk zichtbaar is.

In Nederland kunnen we gelukkig vooralsnog niet spreken van “Amerikaanse” praktijken. Het vertrouwen in het nieuws staat in Nederland op 54 procent, dit is het hoogste percentage in West-Europa (Newman, 2024). De NOS scoort van alle Nederlandse nieuwsmerken het hoogst, met een rapportcijfer van een 7,4 (Commissariaat Voor De Media, 2024). Zo slecht lijken de cijfers op het eerste gezicht dus niet. Toch schuilen er cijfers die verontrustender zijn: uit datzelfde Digital News Report Nederland van de Commissariaat Voor De Media blijkt dat het wantrouwen in het nieuws op het hoogste percentage ooit staat: 19 procent beweert het nieuws meestal niet te vertrouwen. Uit een rapport van Van Hal en Klein Kranenburg (2021) blijkt dat 82 procent van de journalisten wel eens te maken krijgt met een vorm van agressie of bedreiging. 52 procent van de journalisten geeft daarbij aan dat het risico op bedreigingen en agressie invloed heeft op hun werk als journalist.

Alhoewel we in Nederland dus blij mogen zijn dat we niet in negatieve zin hoeven te tippen aan de Verenigde Staten, lijken de zaden van een giftigere behandeling van de journalistiek wel geplant. Op een enigszins “Trumpiaanse” manier zien wij ook in Nederland onheuse bejegeningen naar de journalistiek; zo heeft Thierry Baudet – de voorman van Forum voor Democratie – Een Vandaag journalist Joost Vullings uitgescholden met ‘homo’ nadat Vullings hem geen hand wilde geven (AD, 2021), en heeft Geert Wilders, de leider van de PVV, journalisten uitgemaakt voor ‘tuig van de richel’ (Ravensbergen, 2021).

NOS. (2020). Twee satellietwagens van de NOS. NOS. <https://cdn.nos.nl/image/2020/10/15/683464/1920x1080a.jpg>

‘Saneer de NPO’ en kritiek op de NOS

De PVV van Wilders staat wel vaker centraal met betrekking tot discussies en uitlatingen wat betreft de journalistiek. Veelal bekend is hun standpunt over de NPO en de plek van de publieke omroep in het omroepbestel. PVV-Kamerlid Nicolien van Vroonhoven lag in april dit jaar nog in de clinch met NSC-Kamerlid Martine van der Velde over het feit dat Van Vroonhoven de NPO als een ‘nut-teloos ding’ beschouwt, en dat ze de NPO het liefst zouden opdoeken (Verweij, 2024). Zeker na het belastende rapport over grensoverschrijdend gedrag binnen de NPO van de Onderzoekscommissie Gedrag en Cultuur Omroepen, onder leiding van Martin van Rijn (2024), is de oproep tot grondige herziening van de NPO een breder punt van discussie geworden. ‘Saneer de NPO’ is de oproep die steeds vaker te horen is (Wiegers, 2024). Alhoewel het rapport van het OGCO niet ging over de politieke gekleurdheid van de NPO, lijkt het alsof de mensen die al langer een perceptie hadden van politiek gekleurde krachten in de NPO, via dit rapport momentum te hebben gevonden om het publiek te overtuigen dat de ‘sanering’ wellicht helemaal niet zo’n slecht idee is.

En het is zeker de NOS die het volgens de NPO-criticasters te verduren krijgt. Vooral de coronacrisis deed de kritiek aanzwellen; ‘NOS=FAKE NEWS’ stickers waren steeds vaker te zien in het straatbeeld, en satellietwagens van de NOS werden gestript van hun logo’s uit angst voor herkenning en bedreigingen (NOS, 2020). Buiten de coronacrisis om wordt de NOS wel eens verweten een ‘linkse’ of ‘links-liberale’ bias te hebben (Lavell, 2022).

Onderzoek van het Pew Research Center (2018) heeft bevonden dat Nederlanders met populistische opvattingen de NOS met 10 procent minder vertrouwen in vergelijking met mensen met niet-populistische opvattingen. Dit leidt tot de vraag: in hoeverre is de NOS daadwerkelijk bezeten van links-liberale vooringenomenheid?

Links-liberalisme is niet makkelijk te definiëren; het is een term dat nog wel eens verwisseld wordt met ‘sociaalliberalisme’ of ‘progressief-liberalisme’. De sociaalliberalen van D66 zetten het gedachtegoed uiteen in vijf richtingwijzers: vertrouwen op de eigen kracht van mensen, streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving, denk en handel internationaal, beloon prestatie en deel de welvaart, en koester de grondrechten en gedeelde waarden (D66, 2021). Historicus Coen Brummer, voormalig directeur van het wetenschappelijk bureau van D66, beschrijft in zijn essay verschillende sociaal-culturele elementen van het sociaalliberalisme. Kernpunten hierin zijn bijvoorbeeld de emancipatie van de vrouw en het recht op abortus, het recht op euthanasie, gelijke rechten voor LHBTI'ers, en het algemene belang van antidiscriminatie met betrekking tot minderheden (Brummer, 2019). Binnen het sociaalliberalisme dat we in Nederland kennen staan dus vrij nadrukkelijk kernpunten centraal die progressief van aard zijn, zeker op sociaal-cultureel gebied.

De ‘Divibokaal’

Denkend aan vermeend progressivisme bij de NOS, denk ik graag terug aan een relletje in het jaar 2020. In mei van dat jaar kwam GeenStijl (2020) via een insider in het bezit van interne communicatie binnen de NOS wat betreft de zogenaamde “Divibokaal”. De Divibokaal was een prijs die medewerkers van de NOS elke maand konden winnen, indien zij in rapportages en nieuwsberichten zo veel mogelijk mensen en experts met een diverse achtergrond aan het woord lieten. Deze competitie binnen de NOS was een poging van de nieuwsomroep om de representativiteit en diversiteit in haar journalistiek te vergroten (Gelauff, 2016). Het element dat vooral de kritiek op de interne diversiteitscompetitie die binnen de NOS deed aanzwellen, was het opstellen en het gebruik van de zogenoemde “Divibase”. De medewerkers die zich in een maand het meest

ANP. (2018). Minister Stef Blok omringd door studenten. Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/journalisten-en-voorlichters-zijn-het-eens-feiten-doen-er-steeds-minder-toe-voor-het-publiek>

hadden ingezet voor diversiteit in NOS-rapportages, werden genomineerd om de bokaal te winnen. Nou is inzetten op diversiteit en representatie in nieuwsrapportages uiteraard niet zozeer een gek idee, maar het actief bijhouden van lijsten met culturele of etnische achtergronden van gasten, geïnterviewden en experts in rapportages is niet bijzonder slim doordacht, zeker als je over de rug van deze mensen een “diversiteitsprijs” probeert te winnen. Al vrij snel na de ontstane ophef – waaronder verwijten van “goedbedoeld racisme” (Ockhuysen, 2020) en “elite-racisme” (Akyol, 2020) – trok NOS-hoofdredacteur Marcel Gelauff zijn keutel in, en stopte de NOS met de bokaal (Het Parool, 2020).

De Divipokaal is uiteraard slechts een anekdotisch en zwak bewijs voor een mogelijke progressieve vooringenomenheid van de NOS. Wie vooringenomenheid zoekt, zal het altijd vinden. De NOS publiceert regelmatig over onderwerpen als klimaatverandering, diversiteit, LHBTI-kwesties en Trump, wat sommige kijkers bevestigt in hun overtuiging van partijdigheid. Tegelijkertijd besteedt de NOS ook aandacht aan onderwerpen zoals migratieproblemen, AZC's, integratie en criminaliteit, die juist weer relevant zijn voor rechtse kiezers.

Conclusie

De NOS vertoont mogelijk een lichte links-liberale of progressieve vooringenomenheid, mede door het profiel van haar medewerkers, die vaak hoogopgeleid zijn en uit een brede middenlaag van de samenleving komen. Onderzoek toont aan dat deze groep overwegend progressieve voorkeuren heeft (Ganzeboom & Arab, 2019), wat wellicht invloed heeft op de berichtgeving en interne processen. Dit betekent echter niet dat de NOS haar journalistieke standaarden verlaagt of haar streven naar objectiviteit loslaat.

Journalistiek blijft mensenwerk, wat altijd enige mate van subjectiviteit met zich meebrengt, maar het is belangrijk dat de NOS open blijft staan voor kritiek op haar berichtgeving.

Literatuur

AD. (2021, 6 september). *Baudet scheldt NPO-journalist uit met 'homo' na weigeren hand, COC eist excuses*. Algemeen Dagblad. Geraadpleegd op 8 augustus 2024, van <https://www.ad.nl/politiek/audet-scheldt-npo-journalist-uit-met-homo-na-weigeren-hand-coc-eist-excusesaef1e21/>

Akyol, Ö. (2020, 15 mei). *Discriminatie kent vele gedaantes: de NOS geeft er een nieuwe dimensie aan*. Algemeen Dagblad. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van https://www.ad.nl/opinie/discriminatie-kent-vele-gedaantes-de-nos-geeft-er-een-nieuwe-dimensie-aana4320b85/?utmsource=twitter&utmmedium=social&utm_campaign=socialsharingweb

Brandenburg - Van De Ven, T. (2024, 16 april). *Nederlanders overtuigd van belang onafhankelijke journalistiek, maar minder vertrouwen in reguliere media*. Villamedia — Website Over Journalistiek. <https://www.villamedia.nl/artikel/nederlanders-overtuigt-van-belang-onafhankelijke-journalistiek-maar-minder-vertrouwen-in-reguliere-media?cuid=4b4d8260-e0f2-4b92-8845-035501db9382&consent=all>

Brummer, C. (2019). Wat is sociaal-liberalisme? In *d66.nl* (Book ISBN 9789082506624). Mr. Hans van Mierlo Stichting. <https://d66.nl/vanmierlostichting-2/wp-content/uploads/sites/4/2021/05/Wat-is-sociaal-liberalisme-%E2%80%94-Coen-Brummer-HVMS.pdf>

Ferullo, J. (2020, 13 september). *“Trump Changed the News Media — and it's Not Going Back, with or Without Him.”* Thehill.com. <https://thehill.com/opinion/technology/516178-trump-changed-the-news-media-and-its-not-going-back-with-or-without-him>

Ganzeboom, H. B., & Arab, Y. (2019). Zijn de verschillen tussen hoger en lager opgeleiden in politieke voorkeuren toegenomen? *Samenhang in Europa: eenheid in verscheidenheid*, 121.

GeenStijl. (2020, 15 mei). *NOS Divibase: Staatsomroep heeft geheime wisselbokaal voor “Divers Profileren”*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.geenstijl.nl/5153462/diversiteitsfeestje>

Het Parool. (2020, 16 mei). *NOS stopt met Divibokaal na ophef: ‘Mensen vinden dit pijnlijk’*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.parool.nl/kunst-media/nos-stopt-met-divibokaal-na-ophef-mensen-vinden-dit-pijnlijk6e1cea5/>

Mont'Alverne, C., Badrinathan, S., Arguedas, A. R., Toff, B., Fletcher, R., & Nielsen, R. (2023). “Fair and balanced”: What news audiences in four countries mean when they say they prefer impartial news. *Journalism Studies*, 24(9), 1131–1148. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2023.2201864>

Newman, N. (2024, 17 juni). Overview and key findings of the 2024 Digital News Report. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. Geraadpleegd op 20 juli 2024, van <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024/dnr-executive-summary>

NOS. (z.d.). *Het klimaat verandert*. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://nos.nl/collectie/13871-het-klimaat-verandert>

NOS. (2020, 15 oktober). *NOS haalt na aanhoudende bedreigingen logo van satellietwagens*. <https://nos.nl/artikel/2352452-nos-haalt-na-aanhoudende-bedreigingen-logo-van-satellietwagens>

NOS. (2021, 9 juni). *Onderzoek: journalisten in Nederland steeds vaker bedreigd*. <https://nos.nl/artikel/2383721-onderzoek-journalisten-in-nederland-steeds-vaker-bedreigd>

NPO. (z.d.). *Wie we zijn*. Geraadpleegd op 2 augustus 2024, van <https://npo.nl/overnpo/wie-we-zijn>

Obermaier, M., Steindl, N., & Fawzi, N. (2021). Independent or a political pawn? How recipients perceive influences on journalistic work compared to journalists and what explains their perceptions. *Journalism*, 24(4), 857–876. <https://doi.org/10.1177/14648849211034359>

Ockhuysen, R. (2020, 18 mei). *Divibokaal NOS is “goedbedoeld racisme”* [Reactie op “NPO Radio 1”]. <https://www.nporadio1.nl/nieuws/cultuur-media/5f9dfbd6-4527-4058-be22-9e8fb-d2a573a/divibokaal-nos-is-goedbedoeld-racisme>

Ojala, M. (2021). Is the Age of Impartial Journalism Over? The Neutrality Principle and Audience (Dis)trust in Mainstream News. *Journalism Studies*, 22(15), 2042–2060. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2021.1942150>

Ravensbergen, R. (2021, 6 juni). *Geert Wilders over geweld tegen journalisten: ‘Journalisten zijn tuig van de richel’*. Metronieuws. <https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/binnenland/2021/06/geert-wilders-geweld-journalisten-tuig/>

Tett, G. (2019, 22 januari). Fake news prompts journalists’ fight-back. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/4bd52948-03a7-11e9-bf0f-53b8511afd73>

Van Hal, T., & Klein Kranenburg, L. (2021). *Agressie en bedreiging richting journalisten 2021* (Rapportnummer 2021/129). I&O Research.

Van Rijn, M., Ellemers, N., Fröhlich, S., Laagland, F., Mariëtte Hamer, & CAOP. (2024). *Rapportage onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag binnen de landelijke publieke omroep*. Onderzoekscommissie Gedrag en Cultuur Omroepen. Geraadpleegd op 8 augustus 2024, van <https://ogco.nl/storage/uploads/8a5c165/files/Niets%20gezien%2C%20niets%20gehoord%20en%20niets%20gedaanrapport%20OGCO%5BA%5D.pdf>

Verweij, E. (2024, 12 april). *PVV botst hard met NSC over publieke omroep: ‘NPO is een nutteloos ding!’*. Het Parool. Geraadpleegd op 8 augustus 2024, van <https://www.parool.nl/nederland/pvv-botst-hard-met-nsc-over-publieke-omroep-npo-is-een-nutteloos-dingbeb30443/>

Wiegers, A. (2024, 6 februari). *Maak eindelijk plaats voor nieuwe leiders bij de NPO*. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/02/06/maak-eindelijk-plaats-voor-nieuwe-leiders-bij-de-npo-a4189223>

Harshagen, H. (2021). *Hoe toenemende agressie de pers beïnvloedt*. Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/donder-op-kloetjournalist-hoe-toenemende-agressie-de-pers-beïnvloedtb7f83bdb4/>

Bestuurskundige Berichten

Een origineel orgaan van de Bestuurskundige
Interfacultaire vereniging Leiden. Met zorg
samengesteld namens de gehele Bestuurskundige
Berichten-commissie van academisch jaar 2023/2024.

Mail bij vragen of opmerkingen naar
bestuurskundigeberichten@bilboard.com